

Asia: VN/30737/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausunto

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Riippumattomien tiedotusvälineiden toimintakyky kriisitilanteessa on äärimmäisen tärkeä yhteiskunnan huoltovarmuudelle sekä kokonaisturvallisuudelle. Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan on edelleen osoittanut tiedonvälityksen välttämättömän roolin yhteiskunnan johtamisen ja turvallisuuden kannalta myös tämän päivän kriisitilanteessa.

Tiedotusvälineiden kyky toimia kriiseissä sekä kansalaisten luottamus niihin luodaan normaalioloissa. Siksi on erityisen tärkeä huolehtia riippumattoman ja luotettavan suomalaisen tiedonvälityksen elinvoimaisuudesta kaikissa olosuhteissa. Journalistisella medialla on myös erittäin tärkeä rooli informaatiovaikuttamisen estämisessä sekä disinformaation kumoamisessa kaikissa oloissa.

Journalistiliitto ehdottaa, että luonnosta täydennettäisiin seuraavasti:

- Huomioiden, että median, sekä kaupallisen median että Yleisradion, toimintakyky kriisitilanteessa on äärimmäisen tärkeää sekä yhteiskunnan huoltovarmuudelle että kokonaisturvallisuudelle.
- Muistutamme myös valtioneuvoston päätöksestä huoltovarmuuden tavoitteiksi (1048/2018). Kohta 5.4 Media: ”...Yhteiskunnan turvallisuutta ja vastuullista sananvapautta tukevan, vapaan ja moniäänisen median toimintaedellytyksien turvaaminen kaikissa olosuhteissa on yhteiskunnan turvaamisen painopisteitä.”

Joukkoviestinnän ja sen infrastruktuurien turvaaminen on välttämätöntä. Tiedotusvälineiden rooli ei ole nyt yhtään vähäisempi kuin vuonna 2018 vaan pikemminkin päinvastoin: pirstoutunut viestintäympäristö mahdollistaa disinformaation helpon levittämisen ja ammattimaista mediaa tarvitaan enemmän kuin koskaan.

- Muistutamme myös valtioneuvoston huoltovarmuusselonteosta (2022:59), jossa viitataan huoltovarmuuden tavoitteisiin (1048/2018), missä media on selkeästi kirjattu yhdeksi yhteiskunnan kannalta kriittisistä palveluista.

- Lisäksi muistutamme valtioneuvoston periaatepäätöksestä suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (2022:40). Se korostaa median roolia muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Huoltovarmuuden tavoitteiden tulisi olla linjassa demokratiapolitiikan periaatteiden kanssa.

Demokratiapolitiikassa esitetään myös Suomeen laajaa, hallinnonalat ylittävän mediapolitiikan luomista. Tämä auttaisi näkemään media-alan heikot kohdat sekä turvaamaan media-alan toimintaedellytyksiä.

Myös vuonna 2017 päivitetty yhteiskunnan turvallisuusstrategia toteaa, että "medialla on merkittävä rooli kansakunnan henkisen kriisikestävyyden ylläpitäjänä ja luojana. Kansalaisten kriittisen medialukutaidon, digitaalisen perusosaamisen sekä luotettavan journalismin ja mediailmapiirin edistäminen vahvistavat kansalaisten yhteiskuntaan osallistumista ja moniulotteisen mediaympäristön turvallista hallintaa sekä auttavat torjumaan disinformaatiota. "

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Luonnoksessa ei ole riittävästi tunnistettu ammattimediaa osana huoltovarmuutta. Esimerkkinä: "...Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä on eri toimijoiden (viranomaiset, yksityinen sektori, kansalaisjärjestöt ja kansalaiset) välinen vuorovaikutus paikallisella, alueella ja kansallisella ja kansainvälisellä tasolla." On vaikea nähdä, miten vuorovaikutus toteutuisi ilman, että ammattimaisesti toteutettava uutistoiminta toteuttaa tehtävänsä.

Ammattimedialla on merkittävä rooli paitsi demokraattisen yhteiskunnan toiminnassa myös kokonaisturvallisuuden toteuttamisessa. Myös viranomaistiedottaminen nojaa toimiviin tiedotusvälineisiin.

Sosiaalisen median palvelujen käyttö lasten ja nuorten keskuudessa luo uusia haasteita. Siksi huoltovarmuuden tavoitteisiin tulisi kirjata informaatiolukutaidon ja mediakasvatuksen rooli opetuksessa sekä opettajien koulutuksessa.

Alaluvussa 2.1. mainitaan monia toimintaympäristöuhkia, jättäen kuitenkin pois mis- ja disinformaation leviämisen siitä huolimatta, että se on erityisen merkittävä osa muuttunutta toimintaympäristöä. Asiaan on ottanut kantaa mm. Maailman talousfoorumin tuore riskiraportti (2024).

- Muistutamme, että sisäministeriön kansallisessa riskiarviossa (2023:4) informaatiovaikuttaminen, vaalihäirintä ym. uhkaavat mm. demokratiaa ja lehdistön vapautta.

Informaatiovaikuttamisella on pahimmillaan erittäin suuri rooli yhteiskunnan keskinäisen sekä viranomaisluottamuksen horjuttamisessa. Disinformaation leviämisen torjunnassa ammattimedia on välttämätön toimija.

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

Tiedotusvälineet tulisi nähdä osana kokonaisvaltaista huoltovarmuusajattelua sekä kriittistä infrastruktuuria.

Alaluku 3.2: Digitaalinen yhteiskunta

Kyberturvallisuuden edistämässä ja disinformaation leviämisen ehkäisyssä riippumattomalla medialla on merkittävä rooli. Media tulisi lukea kyberturvallisuuden kannalta kriittisten toimijoiden joukkoon. Medialla on tehtävä henkisen kriisinsietokyvyn lisäämisessä ja demokratian vahvistamisessa.

Luonnoksen kirjauksessa disinformaation torjunnasta mainitaan ainoastaan ”viestintä” sekä mediakriittisyys ja informaatiolukutaito: kuitenkin ainoastaan luotettava, ammattimaisesti tuotettu uutismedia pystyy tarjoamaan todellisen vastavoiman disinformaatiolle.

Katsomme, että kyberturvallisuuden sekä disinformaation torjumisessa ammattimaisesti tuotetun journalistisen median roolia ei ole riittävästi huomioitu.

Kirjaus siitä, että yhteiskunnan on turvattava vastuullista sananvapautta tukevan vapaan ja moniäänisen median toimintaedellytykset kaikissa olosuhteissa on tärkeä ja tervetullut.

Alaluku 3.4: Huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus

Huoltovarmuuden paikallisessa toteutumisessa paikallisilla uutismediaorganisaatioilla on suuri rooli. Alueellisessa varautumissuunnittelussa on huomioitava media. Alakohdassa mainitaan mm. henkinen kestävyys sekä kuntien välinen huoltovarmuusyhteistyö sekä yhteisten tilannekuva- ja viestintätyökalujen kehittäminen. On kuitenkin selvää, että ilman koko maan kattavaa, luotettavaa tiedotusvälineiden verkostoa kansalaisten tavoittaminen kriisitilanteissa jää puutteelliseksi. Paikallismedia olisi syytä mainita osana huoltovarmuuden alueellista ulottuvuutta.

Alaluku 3.6.: Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus

Medialukutaito on osa disinformaation torjuntaa. Siksi disinformaation torjunnassa on ensiarvoisen tärkeää huolehtia siitä, että jokainen kansalainen erottaa journalismin muusta viestinnästä. Tiedon luotettavuuden tunnistaminen pitäisi olla huoltovarmuuteen liittyvän mediakasvatustyön ydintä.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

Lehtikuljetusten jatkuvuus sekä paperilehtien painaminen tulee turvata myös poikkeusoloissa. Painettujen lehtien rooli korostuu silloin, kun digitaaliset viestintäverkot häiriintyvät.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

-

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

-

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Yhdymme Medialiiton näkemyskseen siitä, että päätökseen, mieluiten lukuun 4 tulisi lisätä alakohta 4.10. ”Tiedonvälitys”. Kuten Medialiitto toteaa, Valtioneuvoston päätöksestä huoltovarmuuden tavoitteista (1048/2018) on luovuttu kokonaan kohdasta 5.4. Media. Päätös poistaa mediaa koskeva kohta on nähdäksemme hyvin huolestuttava. Kannatamme Medialiiton muotoilua kohdaksi 4.10.

Nazarenko Salla
Suomen Journalistiliitto